

Malmö högskola

Lärande och samhälle

Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete

15 högskolepoäng, avancerad nivå

Systematiskt kvalitetsarbete i förskolan

Systematic quality work in preschool

Louise Wallin

Specialpedagogexamen 90 hp

Slutseminarium 2017-08-24

Examinator: Anna-Karin Svensson

Handledare: Bernt Gunnarsson

Förord

Jag vill tacka samtliga intervjupersoner som generöst delat med sig av sin tid, sina funderingar och sina tankar. Jag tackar även min handledare Bernt Gunnarsson som stöttat och väglett mig genom arbetet. Slutligen tackar jag min familj för deras tålamod och stöd under mina studier. Alla har bidragit till att göra denna undersökning möjlig.

Louise Wallin

Abstrakt

Louise Wallin (2017). *Systematiskt kvalitetsarbete i förskolan / Systematic quality work in preschool*. Specialpedagogprogrammet, Skolutveckling och ledarskap, Fakulteten för lärande och samhälle, Malmö högskola, 90 hp.

Förväntat kunskapsbidrag

Min undersökning kan bidra med insikter om hur det systematiska kvalitetsarbetet faktiskt uppfattas på en förskola samt på vilket sätt specialpedagogiskt stöd kan gagna förskolans utveckling. Ett kunskapsbidrag som även kan överföras till andra verksamheter.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att studera förskollärares erfarenheter av och tankar om det systematiska kvalitetsarbete som bedrivs på en förskola. Jag vill också ta reda på hur specialpedagogiskt stöd kan förenkla och utveckla kvalitetsarbetet. Jag vill ta reda på hur arbetet uppfattas, vad som behöver göras för att utveckla det, specialpedagogens roll samt vilket behov av specialpedagogiskt stöd som finns.

Teoretisk ram

Som teoretisk ram använde jag mig av systemteoretiska och specialpedagogiska perspektiv. Systemteorin kan bidra med viktiga perspektiv då det gäller förändrings- och utvecklingsarbete. Ahrenfelt (2014) menar att systemteorin riktar fokus på helhet, organisation och interaktion som ett sätt att förklara mönster och processer. De specialpedagogiska perspektiven förekommer bland annat i styrdokument, bland förskollärare, förskolechefer och används som redskap för att analysera andra perspektiv i verksamheten (Nilholm, 2007).

Metod

Jag genomförde en kvalitativ undersökning där jag intervjuade förskollärare, specialpedagog och förskolechef. Intervjuerna som jag genomförde var halvstrukturerade och jag läste in mig på tidigare forskning och bakgrundsdokument. Jag har använt mig av en hermeneutisk ansats i studien. Ahlberg (2013) uttrycker att hermeneutiken som forskningsansats innebär att tolkningen används som analysredskap.

Resultat

Samtliga informanter i min undersökning ser det systematiska kvalitetsarbetet som en metod för utveckling av arbetssätt och arbetsmiljö för barn och pedagoger i syfte att höja förskolans kvalitet. Vikten av alla medarbetares delaktighet påtalades som en betydande faktor för hur det systematiska kvalitetsarbetet förstås och bedrivs. Kvalitetsdiskursen framstod som en viktig del då informanterna beskrev graden av delaktighet.

Resultatet visar att det finns behov av specialpedagogiskt stöd både i den dagliga verksamheten och som hjälp till ledningen.

Implikationer

Det mesta av det arbete som utförs på förskolan ingår i det systematiska kvalitetsarbetet och detta är ett ständigt pågående förändrings- och utvecklingsarbete. I det systematiska arbetet har alla medarbetare en viktig roll att fylla. Specialpedagogen har en funktion i att medverka till att alla är delaktiga i kvalitetsarbetet. Jag anser att i rollen som specialpedagog är det viktigt att ha förståelse för helheten för att lyckas med uppdraget att skapa en förskola för alla. Undersökningen visar att specialpedagogen behövs och efterfrågas på individ-, grupp- och organisationsnivå. För specialpedagogen innebär det att kunna befinna sig och samarbeta på olika nivåer i en verksamhet samt att ha förmågan och kunskapen att kunna förflytta sig mellan dem. Den cykliska processen med att utveckla verksamhetens kvalitet innehåller olika faser som innebär att planera, genomföra, följa upp och analysera. De olika faserna länkar i varandra likt kugghjul och varje fas kräver i sig en analys. I detta arbete kan specialpedagogen medverka till att alla blir delaktiga.

Nyckelord: Förskola, systematiskt kvalitetsarbete, delaktighet, specialpedagogiskt stöd

Innehållsförteckning

Inledning	7
Problemområde och bakgrund	7
Nationella styrdokument	9
Skolinspektionen	9
Syfte	11
Preciserade frågeställningar	11
Definition av centrala begrepp	11
Kvalitet	12
Kvalitetsarbetets syfte.....	12
Systematiskt och kontinuerligt.....	12
Historisk tillbakablick	13
Tidigare forskning och teoretiska perspektiv	15
Systemteoretiska perspektiv	18
Specialpedagogiska perspektiv	19
Metod och genomförande	21
Hermeneutisk ansats	21
Urvalsgrupp.....	22
Genomförande	23
Analys och bearbetning.....	24
Tillförlitlighet och giltighet	25
Etiska aspekter och överväganden.....	25
Resultat och analys	26
Uppfattningar av det systematiska kvalitetsarbetet på den aktuella förskolan av förskollärare, specialpedagog och förskolechef.	26
Analys av förskollärarnas, specialpedagogens och förskolechefens uppfattningar om kvalitetsarbetet	28
Specialpedagogens roll och påverkan i kvalitetsarbetet.....	29
Som ett sätt att påverka utvecklingsarbetet poängterar specialpedagogen att hon alltid tänker att hon tillsammans med arbetslagen jobbar i processer.	29
Analys av förväntningar på specialpedagogiskt stöd	30
Utvecklingsåtgärder i det pågående kvalitetsarbetet	31
Med utgångspunkten att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet menar specialpedagogen att det är viktigt att all personal har grunden klart för sig för annars blir arbetet ostadigt. Specialpedagogen menar att alla måste vara trygga i strukturen för att sen utvecklas och kunna utveckla verksamheten.....	31
Analys av förslag på utvecklingsåtgärder i det systematiska kvalitetsarbetet	33
Behov av specialpedagogiskt stöd på individ-, grupp- och organisationsnivå.....	34
Analys av behov av specialpedagogiskt stöd på individ-, grupp- och organisationsnivå	35
Diskussion och slutsatser	35
Specialpedagogiska implikationer	37
Metoddiskussion	38
Förslag på fortsatt forskning.....	38
Referenser	39
Bilagor	41

Inledning

När jag närmade mig slutet av min utbildning till specialpedagog och jag stod inför uppgiften att skriva mitt examensarbete upplevde jag att de intressanta områdena var många. Jag funderade en del på vad det skulle handla om. Jag ställde mig själv frågan ”vad intresserar mig speciellt?” och ”vad känner jag kan vara användbart i min nya profession?”. På så sätt föll valet på systematiskt kvalitetsarbete i förskolan. I min kommande roll som specialpedagog ingår det i uppdraget att arbeta med skolutveckling. Med bakgrund som förskollärare och med framtid som specialpedagog är jag intresserad av att fördjupa mig inom det området. I Läroplanen för förskolan, Lpfö (98/16) står det:

Verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar så att de utvecklas så långt som möjligt. (s. 5)

Problemområde och bakgrund

Med denna studie vill jag undersöka kopplingen mellan uppdraget så som det beskrivs i Lpfö 98/16 och vad som sker i verksamheten på individ-, grupp- och organisationsnivå för att fullfölja uppdraget. Systematiskt kvalitetsarbete i förskolan innebär att verksamheten följs upp, att resultaten analyseras i förhållande till de nationella målen och utifrån det planeras och utvecklas verksamheten. Det är ett arbete som är avgörande för att varje barn ska kunna gå i en förskola där barnet utvecklas och känner sig trygg. Förskolan är en livlig, intensiv och komplex verksamhet där pedagoger, specialpedagoger och förskolechefer ställs inför svåra överväganden och beslut vad gäller vad som är bäst att göra i varje separat situation. Scherp och Scherp (2016) menar att pedagoger och ledare ofta beklagar sig över de omfattande arbetsinsatser som kvalitetsarbetet kräver och menar att kvalitetsarbetet sällan bidrar till förbättrad kvalitet i den pedagogiska verksamheten. Jag undrar om det är så och i så fall varför?

Förskolan ska lägga grunden till det livslånga lärandet och jag anser att den specialpedagogiska kompetensen måste tas väl tillvara för att inställningen och insikten ska ändras så att det istället pratas om vinster för barn i allmänhet och det enskilda barnet i synnerhet. Ett proaktivt specialpedagogiskt arbete kan därför vara av yttersta vikt i motsats till kompensatoriska insatser.

I Läroplanen (Lpfö 98/16) står det att det ytterst handlar om att utveckla bättre arbetsprocesser och att kunna bedöma huruvida arbetet sker i enlighet med målen. Men också att undersöka vilka åtgärder som behöver göras för att förbättra förutsättningarna för barn att lära, utvecklas, känna trygghet och inte minst ha roligt i förskolan. All form av utvärdering av detta arbete ska utgå från ett tydligt barnperspektiv.

Under den treåriga förskolesatsningen 2015-2017 besöker Skolinspektionen ett stort antal förskolor på uppdrag av regeringen. Syftet med detta är att uppmärksamma viktiga utvecklingsområden som ansvariga kommuner och enskilda huvudmän måste utveckla. Med hjälp av kvalitetsgranskningarna studeras olika delar av kvalitetsarbetet mer ingående.

Enligt Skollagen ska kvalitetsarbetet utföras på huvudmannanivå såväl som på varje förskoleenhet. Att följa upp och utvärdera utbildningens kvalitet är inte nytt. Sedan tidigt 90-tal har ansvarsfördelningen varit så att staten sätter mål, krav och riktlinjer för utbildningen medan huvudmannen ansvarar för att organisera utbildningen och för att uppföljning och utvärdering av måluppfyllelsen sker.

Jag använder mig ibland i texten enbart av ordet kvalitetsarbete men syftar alltid på det systematiska kvalitetsarbetet.

Då mycket av det arbete som görs på en förskola ingår i det systematiska kvalitetsarbetet så valde jag att avgränsa min undersökning till att gälla dokumentation, reflektion, analys och årshjul.

Min uppfattning är att pedagoger, specialpedagog och förskolechef upplever viss frustration över att inte kunna påverka det systematiska kvalitetsarbetet mer. En frustration som enligt mig kan innebära ett mer hämmat seende och att en viss hopplöshet inför uppdraget kan upplevas. Kanske kan ett tydligare KASAM bidra till minskad frustration.

KASAM, teorin om detta utformades av Aaron Antonovsky, professor i medicinsk sociologi. I processer större som mindre så vet vi att KASAM, vilket står för känsla av sammanhang, är av stor betydelse för att alla individer ska må bäst möjligt. Detta går att uppnå genom att sammanhanget som man befinner sig i är begripligt, hanterbart och meningsfullt. Det är tre perspektiv som också Ahrenfelt (2013) menar är viktiga att ha med sig i mötet med människor. En ömsesidig kommunikation och relation vilka är ledande begrepp när

processen formar helheten och håller samman strukturen enligt ett systemteoretiskt sätt att se. Helhet som innebär att samtliga medarbetare förstår målet och kan sätta in det i ett sammanhang. Varje medarbetare ska själv kunna överblicka sina insatser vilket kan minska stress genom en högre grad av egenkontroll, ökad självkänsla och ökat fokus. En medveten organisation främjar goda relationer. Medarbetarnas goda relationer underlättar i sin tur samarbete, problemlösning och arbetsprocesser.

Nationella styrdokument

Här beskriver jag det systematiska kvalitetsarbetet med utgångspunkt från de nationella styrdokument: Skollag, Läroplan och Allmänna råd.

Skolrådet förklarar i de Allmänna råden (2015) att i en lärandeorganisation pågår kvalitetsarbetet alltid på samtliga nivåer från individ till huvudman. Kvalitetsarbetet ska genomföras i medverkan av all personal och barn samt deras vårdnadshavare ska ges möjlighet att vara delaktiga i detta. I skollagens 4:e kapitel, kvalitet och inflytande, står det att systematiskt kvalitetsarbete ska bedrivas på tre nivåer:

- Nationell nivå med bestämmelser om tillsyn, statlig granskning och uppföljning av förskolan/skolan.
- Huvudmannanivå - verksamheten ska systematiskt och regelbundet planeras, följas upp och utvecklas.
- På enhetsnivå har rektor eller förskolechef det yttersta ansvaret att systematiskt kvalitetsarbete utförs.

Dokumentationen av kvalitetsarbetet anges som viktig eftersom den ur ett långsiktigt perspektiv tryggar att enheten kan kartlägga och följa upp utvecklingsområden för att nå målen. Huvudman och de enskilda enheterna kan också utforma egna specifika mål så länge de överensstämmer med de nationella målen.

Skolinspektionen

Enligt skollagen syftar utbildningen i förskolan till att stimulera barnens utveckling och lärande samt att ge dem en trygg omsorg. Det är kommunen eller den som driver en fristående verksamhet som ansvarar för resultat och kvalitet. Sedan är det Skolinspektionens

uppdrag att granska kvaliteten i utbildning och pedagogisk verksamhet som står under deras tillsyn. Granskningen innefattar en ingående och systematisk undersökning av kvaliteten i jämförelse med nationella mål och riktlinjer i verksamheten inom ett begränsat område. Vid tillsyn och kvalitetsgranskning råder och vägleder Skolinspektionen om vad som behöver rättas till gällande de krav som finns i lagstiftningen. Skolinspektionens huvudsakliga områden i uppdraget är regelbunden tillsyn och kvalitetsgranskning, tillståndsprovning samt anmälningsärenden. De granskar kvalitet inom olika verksamheter och det systematiska kvalitetsarbetet specifikt. Skolinspektionen har granskat hur förskolan lever upp till det pedagogiska uppdraget och huruvida undervisningen utgår från läroplanens riktlinjer.

Skolverket tog 2015 fram nya allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete eftersom lagstiftningen ändrades. Bestämmelsen om kvalitetsredovisning (SKOLFS 2006:18) som tidigare reglerade arbetet slutade gälla. Nu regleras systematiskt kvalitetsarbete istället i skollagen.

Skolinspektionen granskar olika parter delaktighet i det systematiska kvalitetsarbetet; förskollärare och övrig personal samt barns och deras vårdnadshavares medverkan. Rutiner för kvalitetsarbetet granskas det vill säga underlag, utvärderingar och föreslagna åtgärder ska vara löpande dokumenterat. Dokumentation ska ge underlag för att kunna följa upp verksamheten. Förskolechefen bör därför ordna för rutiner och arbetssätt som främjar dokumentationsarbetet. För att testa hur förskolans verksamhet följer författningarnas krav så finns ett verktyg att använda på Skolinspektionens hemsida. Avsikten med verktyget är det ska fungera som ett diskussionsunderlag och kan användas som underlag för det systematiska kvalitetsarbetet. Detta är exempel på vad Skolinspektionen granskar i förskolan:

- Är kvaliteten likvärdig i kommunens olika förskolor?
- Är förskolans innehåll så varierat att barnens utveckling och lärande stimuleras?
- Får de barn som av olika skäl kräver särskilt stöd, det stöd som deras behov behöver?
- Arbetar förskolan systematiskt med värdegrunden?
- Ges barnen ett aktivt inflytande i utbildningen?
- Tar förskolechefen sitt ansvar som pedagogisk ledare samt verkar för utveckling?
- Bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete vid förskoleenheten och omsätts resultaten i åtgärder för att nå de nationella målen?

Dessutom ska verksamhetens resultat följas upp och analyseras i enlighet med vad vetenskap och beprövad erfarenhet framhåller som betydelsefullt i utförandet. Det är också viktigt att väga in aktuell forskning i planering och vid prioritering av utvecklingsinsatser. Det systematiska kvalitetsarbetet är reglerat i skollagen och innebär att alla verksamheter har skyldighet att genomföra det. Skollagen (2010:800) beskriver att det systematiska kvalitetsarbetet syftar till att vidhålla fokus i utvecklingsarbetet i enlighet med de nationella målen. Skolverkets Allmänna råd (2015) ska fungera som stöd för huvudman, rektor och förskolechef i det systematiska kvalitetsarbetet. De Allmänna råden (2015) gäller också alla som arbetar inom verksamheten och omfattar alla skolformer.

Syfte

Syftet med undersökningen är således att studera förskollärares, specialpedagogs och förskolechefs erfarenheter av och tankar kring det systematiska kvalitetsarbete som bedrivs i verksamheten. För att lyckas med detta valde jag att på den förskoleenhet där jag själv arbetar ta del av tre förskollärares, en specialpedagogs och förskolechefens erfarenheter och kunskap kring det systematiska kvalitetsarbetet. Jag tog reda på hur specialpedagogiskt stöd kan förenkla och utveckla kvalitetsarbetet på individ-, grupp- och organisationsnivå för att en kontinuerlig kvalitetshöjning ska ske.

Preciserade frågeställningar

- Hur uppfattas kvalitetsarbetet på den aktuella förskolan av förskollärare, specialpedagog och förskolechef?
- Vilka åtgärder behöver göras för att utveckla det pågående kvalitetsarbetet?
- Hur ser specialpedagogens roll och möjligheter till påverkan ut i kvalitetsarbetet?
- Vilka behov av specialpedagogiskt stöd finns på individ-, grupp- och organisationsnivå?

Definition av centrala begrepp

Nedan förtydligar jag några för undersökningen centrala begrepp. Dessa begrepp går ibland in i varandra vilket kan medföra att saker återkommer.

Kvalitet

Kvalitet enligt Skolverket förklarar hur väl verksamheten uppfyller de nationella målen och hur väl verksamheten motsvarar nationella krav samt riktlinjer som är fastställda för verksamheten. Skolverket påtalar också att kvalitet även handlar om andra uppsatta mål, krav och riktlinjer som är överensstämmande med de nationella målen. Kvalitet är också en strävan till utveckling utifrån rådande förutsättningar. Kvalitet är helheten av de egenskaper hos ett objekt eller företeelse som kan övertyga betraktaren om sin glans (Skolverket, kvalitets-säkring i skolan, rapport nr 150, 1998).

Kvalitetsarbetets syfte

Enligt styrdokumentet Skollagen (2010:800) och Lpfö 98 reviderad 2016 är förskolan skyldig att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete för att säkerställa och att utveckla kvaliteten på förskolan. Kvalitetsarbete innebär ett systematiskt, strukturerat och dokumenterat arbete för att utveckla kvaliteten i verksamheten.

Systematiskt och kontinuerligt

Att följa upp kvalitetsarbetet systematiskt och kontinuerligt innebär att arbetet ska bedrivas strukturerat med fokus på långsiktig utveckling i verksamheten. Därför ska varje huvudman samt förskole- och skolenhet hitta sina modeller och rutiner för att fullfölja uppdraget. För att en ökad måluppfyllelse i förhållande till målen ska kunna ske måste utvecklingsområden identifieras. Genom ett systematiskt och kontinuerligt kvalitetsarbete blir det tydligt för all personal i verksamheten vad som ska prioriteras och utvecklas, när och hur det ska göras och vem som ansvarar för vad. I en lärande organisation pågår kvalitetsarbetet ständigt på alla nivåer såväl individuellt som i arbetslaget och hela enheten samt hos huvudmannen (Skolverket, 2015).

Här följer två exempel på kvalitetsverktyg

Qualis är ett av flera exempel på verktyg som används för att bedriva systematisk kvalitetsutveckling. *Qualis* delar in verksamheten i elva kvalitetsområden med fem huvudprocesser och sex stödprocesser.

Huvudprocesser – kvalitetsområden kopplade till verksamhetsuppdraget

- Utveckling och lärande
- Normer och värden

- Barns delaktighet och inflytande
- Arbetssätt och pedagogroll
- Förskola och hem

Stödprocesser – kvalitetsområden som stöttar verksamheten i att uppfylla sitt uppdrag

- Organisation
- Styrning och ledarskap
- Kommunikation
- Kompetens
- Resursutnyttjande
- Image

Arbetsgången i Qualisprocessen samt verktygen består i grova drag av

- Självvärdering av verksamheten som görs av arbetslagen och ledningen
- Enkäter som besvaras av medarbetare, barn och vårdnadshavare
- Skriftlig redovisning (HUR-frågor) som besvaras av ledningen
- Extern granskning – förskolan får en skriftlig rapport där alla kvalitetsområden bedöms och där styrkor och förbättringsområden lyfts fram

Ett annat verktyg för självskattning av kvaliteten i läroplansstyrda verksamhetsformer är *BRUK* (bedömning Reflektion Utveckling Kvalitet). Utgångspunkten i *BRUK* är precis som i Qualis de nationella styrdokumenterna: skollagen, läroplanerna och Skolverkets allmänna råd. *BRUK* innehåller fyra områden utifrån läroplanen och dessa har ett antal indikatorer och kriterier för självskattning.

- Varje förskola/skolas utveckling
- Normer, värden och inflytande
- Kunskap, utveckling och lärande
- Övergång, samverkan och omvärld

Historisk tillbakablick

Under stora delar av 1990-talet pågick ett reformarbete som resulterade i att förskolan fick en plats i utbildningssystemet och fick en egen läroplan, Lpfö 98 som sedan dess reviderats

2010 och 2016. Arbetet med att skriva nationella styrdokument startades trettio år tidigare när barnstugeutredningen tillsattes 1968. 1972 var Barnstugeutredningen klar med sitt betänkande, SOU 1972:26, och utredningen innehöll texter gällande mål och inriktning för verksamheten och den innehöll framförallt organisatoriska ramar. Barnstugeutredningen innehöll en tydlig vetenskaplig inriktning mot utvecklingspsykologiska teorier som stod som en grund för verksamheten.

I det pedagogiska programmet Allmänna råd från Socialstyrelsen 1987:3 delades verksamheten in under tre rubriker: natur, kultur och samhälle. Programmet innehöll även avsnitt gällande planering av förskolans verksamhet samt syfte och utgångspunkter för planeringen. Redan då nämndes att grunden för planering och utveckling är att regelbundet utvärdera verksamheten. Personalen förordades att göra observationer, utföra dokumentation som skulle ligga till grund för reflektioner och för att genomföra en årlig utvärdering. Den kommunala ledningen skulle sedan få tillgång till utvärderingen som sedan låg till grund för kommunens beslut om utveckling och stöd till verksamheterna. Det fanns dock inga uppnåendemål och inte heller några bindande regler som skulle följas. Kommunens ansvar var tydligt – samtliga förskolor skulle utveckla en god och likvärdig kvalitet. Detta skulle utföras genom att riktlinjer framarbetades av kommunerna. Det fanns dock inga bestämmelser hur ansvarsfördelningen skulle göras.

Då förskolan fick sin läroplan (Lpfö 98) och inordnades i det svenska utbildningssystemet så blev statens styrning av förskolan gällande mål, innehåll, uppföljning och utvärdering förtydligad. Lpfö 98 är en bindande förordning som ska följas i motsats till Allmänna råd som istället ger vägledning genom råd och rekommendationer.

På uppdrag av regeringen har Skolinspektionen erhållit ytterligare 15 miljoner kronor för att förskolans kvalitet samt måluppfyllelse ska granskas ur olika perspektiv. Det finns flera syften med granskningen där ett av dem är att framhäva viktiga förbättringsområden. Ett annat syfte är att påvisa olika framgångsaspekter och att kunna ge konkreta exempel på arbetssätt och villkor som kan utveckla förskolan. I Skolinspektionens första delrapport (2016) uttrycks fyra nivåer i ansvarskedjan där förskolans kvalitet och måluppfyllelse klarläggs både på strukturell men och organisatorisk nivå:

- Kommunens ansvar för att förutsättningarna ges. Det är kommunens ansvar att fördela resurser till utbildning efter de behov och förutsättningar som barnen har.
- Huvudmannens ansvar för resursfördelning mellan förskolor såväl kommunala som

enskilda huvudmän.

- Förskolechefen fördelar resurser för att skapa likvärdighet och hög kvalitet i förskolan.
- Verksamhetsnivån det vill säga det dagliga arbetet som utförs i förskolan.

Ett inledande fokus i Skolinspektionens granskning har belyst strukturfaktorer, förutsättningar för förskoleverksamheten och grundförutsättningar för barnens trygghet och lärande. Så här långt har Skolinspektionen lämnat två delrapporter. Kvalitetsproblem som har identifierats är bland annat risk för att vardagliga situationer inte används som lärandetillfällen, exempelvis tambursituationen vid av- och påklädning. Denna situation används inte alls i nästan hälften av de observerade förskolorna. Ett annat identifierat kvalitetsproblem är att undervisningsbegreppet kan behöva förtydligas i förhållande till Läroplanen för förskolan. Resultaten antyder att begreppet *undervisning* är något många fjärrar sig ifrån. Är det begreppet som sådant som känns främmande och inte dess innebörd? Det upplevs också problematiskt att klara ut vad som är resultat i förskolan. Förskoleuppdraget är brett och går inte att avgränsa till att mäta kvantitativt. Skolverket tar även upp pedagogiskt ledande i förskolan och skriver bland annat ”Många förskolechefer behöver ta ett större ansvar som pedagogiska ledare”. I Allmänna råd för förskolan (2015) är det formulerat: förskolechefen har ett särskilt ansvar för förskolans kvalitet och ansvarar bland annat för att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten.

Tidigare forskning och teoretiska perspektiv

Då jag sökt efter tidigare forskning om systematiskt kvalitetsarbete i förskolan, kopplat till de aktörer som ingår i undersökningen så har det resulterat i ett begränsat antal träffar. Då jag sökt litteratur har jag också sökt inom andra skolformer. Kvalitetsbegreppet har jag definierat då det är centralt utifrån att det är just kvalitet som förskolan ska utveckla i det systematiska kvalitetsarbetet. Teorier om organisationer och förändringsarbete är relevant då det handlar om förståelsen om vad som kan påverka genomförandet av det systematiska kvalitetsarbetet.

Scherp (2013) bidrar med ett helhetsperspektiv på skolutveckling och ledarskap och beskriver tre olika kvalitetsdimensioner. *Kvalitet som resultat*: Kvalitet kännetecknas utifrån ett måluppfylleseperspektiv i termer av hur väl man lyckats med de mål som är satta för verk-

samheten. Mätssystem där olika kvalitetsindikatorer används tillhör detta perspektiv. Ett exempel är enkäter där vårdnadshavare får uttrycka kundnöjdhet.

Kvalitet som process: Att undersöka i hur hög grad barnens lärmiljö kännetecknas av ett arbetssätt med utgångspunkt från vetenskap och beprövad erfarenhet kan förväntas förverkliga förskolans uppdrag.

Dynamisk kvalitet: Det perspektiv som ligger i linje med kraven på systematiskt kvalitetsarbete. Fokus ligger på hur väl en verksamhet lyckas stödja och bidra till medarbetarnas engagemang och utveckling där en betydande del är att tillsammans analysera och förstå sambandet mellan resultat och processer som påverkat resultatet på den egna skolan.

Scherp (2013) betonar vikten av att se dessa tre kvalitetsdimensioner som en helhet där alla delar är lika betydelsefulla. Författaren menar att en större tyngd på en av dimensionerna kan leda till en försämrad kvalitet. De är sinsemellan relaterade till varandra. Detta gäller också för olika delaspekter inom respektive kvalitetsdimension. Scherp (2013) skriver om ett antal kvalitetsindikatorer på en skola från ett dynamiskt sätt att uppfatta kvalitet. En stark kvalitetsindikator är om det finns en vägledande helhetsidé som är kopplad till uppdraget samt lärande på alla nivåer i systemet. Andra kvalitetsindikatorer enligt Scherp (2013) är att det bör finnas ett bra system för att synliggöra utvecklingsområden. Att det i verksamheten finns medarbetare som är utvecklingsbenägna, att det finns ett gemensamt lärande, att sambandet mellan hur man arbetar och vad man uppnår undersöks samt att undersöka genomförandet av lärdomar i praktiken är andra exempel på kvalitetsindikatorer (Scherp, 2013). Eidevald (2013) beskriver att kvalitet och förskola handlar om mer än möten mellan barn, deras vårdnadshavare och personal eftersom det icke-mänskliga och dokumenterandet där människors förväntningar och föreställningar sammantaget blir det som benämns som kvalitet och förskola.

Min erfarenhet från arbete och utbildning är att systematiskt kvalitetsarbete är utslagsgivande för att synliggöra organisationens olika delar. Cameron och Lindqvist (2014) har i Sverige och Norge studerat hur specialpedagoger arbetar och de talar om specialpedagogers roll som förändringsledare i organisationer. Cameron och Lindqvist (2014) menar att de nordiska länderna var tidiga med att arbeta för en skola för alla. En inkluderande skola där olikheter bland barnen ses som tillgångar. Jag har i linje med det valt att se närmare på organisation och förändringsarbete då specialpedagogen samarbetar i alla nivåer i organisationen. Jag har i mitt arbete sett tänkvärda samband i hur det systematiska kvalitetsarbetet utförs på en förskola och graden av proaktiva respektive reaktiva åtgärder. Jag har därför

valt att se närmare på vad forskningen säger om dessa olika sätt att utveckla verksamheten. Scherp (2013) hävdar att proaktiva handlingsmönster oftast framhävs i förhållande till reaktiva handlingsmönster då det talas om ledarskap. Han visar på olika dilemman kring ett proaktivt tillvägagångssätt. Ett proaktivt ledarskap handlar, menar Scherp (2013) om att förändra i organisationen innan problem uppstår men i en skola händer det brådskande saker hela tiden. Dessa brådskande saker hanteras därför reaktivt i motsats till proaktivt. Scherp (2013) menar också att drivkraften att förändra och utveckla organisationen avtar vid ett för starkt proaktivt ledarskap. Medarbetarnas motivation till förändring underlättas med ett reaktivt ledarskap eftersom verksamhetsnära frågor ligger till grund för kollegiala lärprocesser. Motsatsen är ett starkt proaktivt ledarskap där goda förutsättningar och medarbetarnas arbetsro är centralt men som istället kan leda till att utvecklingen avstannar. Som en lösning på detta menar Scherp (2013) att skolan bör bygga en fungerande utvecklande organisation som tar sig an uppkomna händelser som inte enbart kan lösas av en konserverande arbetsorganisationsmetod. Det proaktiva innefattar att skapa en dynamisk kvalitet och med hjälp av den kan man agera reaktivt i utvecklingsorganisationen.

Brodin, Hollerer, Renblad och Stancheva-Popkostadinova (2014) har gjort en jämförande undersökning där de intervjuat förskollärare i Österrike, Bulgarien och Sverige. Målet med undersökningen var att markera kvaliteten och jämföra resultaten gällande nämnda länder. Den österrikiska förskolan har en social-pedagogisk inriktning där förskolans läroplan, förutom barnets utveckling, betonar etik, kommunikation, bild och skapande samt natur och teknik. Bulgarien med lång erfarenhet av förskoleverksamhet har en läroplan med fokus på det bulgariska språket, matte, sociala aspekter, natur, bild och inläring genom lek. Bulgarien avser höja kvaliteten i förskolan med målet att skapa en tillåtande miljö och fler förskoleplatser med övervakad och försäkrad kvalitet. Detta kan jämföras med den svenska förskolan där fokus i läroplanen är lek och lärande, socialt samspel och deltagande i aktiviteter.

Målet med Sheridan, Williams och Sandbergs (2012) undersökning som baseras på ett interaktionistiskt perspektiv med drag av Bronfenbrenners ekologiska systemteori var att undersöka förskollärares syn på systematiskt kvalitetsarbete på 30 svenska förskolor. Enligt de i undersökningen intervjuade förskollärarna har fokus ändrats i observations- och dokumentationsarbetet från barns görande och deltagande i aktiviteter till barns lärande i förhållande till läroplansmålen. I motsats till resultat i tidigare undersökningar och utvärderingar ansåg förskollärarna att de utvecklat kompetensen att dokumentera barns lärande istället för deras deltagande i aktiviteter. Förskollärarna i Sheridans et al. (2012) undersökning ansåg

också att fokus i dokumentationsarbetet från en narrativ beskrivning av förskoleaktiviteten till dokumentation av barns lärande, krävde att deras egen kompetens utvecklades. En av utmaningarna var att lära sig dokumentera på ett sådant sätt att barns lärande blev synligt för dem själv, för barnet och för barnets föräldrar.

Systemteoretiska perspektiv

Som teoretisk utgångspunkt har jag i min undersökning använt mig av systemteoretiska perspektiv. Systemteorin utgör ett förhållandevis ungt perspektiv på växande och utveckling. Först efter andra världskriget slog detta sätt att förklara händelser igenom (Gjems, 1997). En utgångspunkt inom systemteorin är enligt Gjems (1997) att allt hänger samman och påverkar varandra. Svedberg (2007) menar att systemteorin beskriver det som sker mellan människor i grupper, mellan olika grupper i en organisation eller mellan olika organisationer.

Den amerikanske utvecklingspsykologen, Urie Bronfenbrenners teori gällande mänsklig utveckling genomgick övervägande förändringar från då teorin först presenterades på 1970-talet fram till hans död 2005. Den centrala aspekten som han argumenterade för är vikten att se barnets utveckling i relation till de olika system som barnet är en del av. Bronfenbrenner skiljer på mikro-, meso-, exo- och makrosystem. Bronfenbrenner menade att mikrosystemet är det system som barnet är närvarande i och som utgörs av familj och skola. Mesosystemen är relationer mellan mikrosystemen. Exosystemet är sådant som påverkar även om barnet inte är direkt närvarande i det. Slutligen utgörs makrosystemet av en övergripande samhälls nivå med lagar, ekonomi och politik (Tudge & Rosa, 2013). För att förstå ett barns situation i förskolan till fullo måste vi kritiskt undersöka alla systemnivåer. Utvecklingssamtalet är ett exempel på ett mesosystem som knyter ihop två skilda mikrosystem, det vill säga hemmet och förskolan (Nilholm, 2016).

Systemtänkandet enligt Öqvist (2008) handlar om att förstå världen i form av helheter, funktioner, relationer, sammanhang och mönster. Ett i systemteorin grundläggande begrepp är nivåtänkandet. Att tänka i logiska nivåer är lika viktigt vare sig det gäller förståelsen av hur organisationer är uppbyggda, hur kommunikation mellan människor fungerar eller hur inlärning fungerar. I alla system går det att hitta en hierarkisk uppbyggnad. Mänskliga system som en organisation går att likna vid en spiraltrappa där trappstegen blir vidare och större

ju högre upp man går. Den hierarkiska uppbyggnaden av system innebär dels att de högre nivåerna i hierarkin alltid är överordnade på så vis att de anpassar verksamheten på lägre nivåer, och dels att gränser mellan olika plan i systemet måste upprätthållas för en fungerande helhet.

Öqvist (2008) beskriver det systemteoretiska tänkandet som cirkulärt eller egentligen spiralformat. Tänkandet går visserligen runt men är linjärt istället för repetitivt vilket jag menar överensstämmer med tillvägagångssättet och tänket i systematiskt kvalitetsarbete. Scherp och Scherp (2016) hävdar att i kvalitetsarbete ligger att gemensamt lära hur man kontinuerligt kan förbättra och förverkliga förskolans pedagogiska verksamhetsidé och att undersöka hur man lyckas med det. Fokus ligger på vad som händer just nu och att det finns flera orsaker till att händelser sker. Gjems (1997) hävdar att ett system har två former av styrning. Dels inre styrning som sker i form av handlingar och samverkan mellan människor, dels yttre styrning som handlar om att systemet anpassar sig till omgivningen och eller att omgivningen anpassar sig till systemet. Alla delar hänger ihop och påverkar varandra ömsesidigt vilket är en av de grundläggande utgångspunkterna i systemteorin.

Det finns både öppna och slutna system. I öppna system sker informationsutbyte kontinuerligt med omgivningen vilket bidrar till förändring och utveckling. Slutna system kommer på sikt att upplösas eftersom det inte sker något tillskott av information utifrån (Öquist, 2008). Ahrenfelt (2013) menar att en organisation eller ett företag inte går att begrunda som ett slutet system eftersom det består av människor och människor är helt öppna system. Ahrenfelt (2013) hävdar också att det är genom interaktion yttervärlden som en sann och resultatriktad anpassning kan ske. Gjems (1997) pekar på att systemteori riktar sig mot relationer mellan människor och är därför en bra utgångspunkt för handledning i arbetsgrupper som jobbar med människor och där man jobbar nära varandra. Ahrenfelt (2013) hävdar att systemteorin är ett väsentligt hjälpmedel vid förändrings- och utvecklingsarbete då det inte går att fatta beslut om framtiden eller linjärt tänkande.

Specialpedagogiska perspektiv

Enligt Ahlberg (2009) kan specialpedagogik ses som ett verksamhetsområde men även som ett kunskapsområde. Som kunskapsområde avgränsas och bestäms den av den forskning och kunskapsbildning som definieras in i området.

Här beskriver jag tre olika specialpedagogiska perspektiv som jag använt mig av i min

undersökning. Nilholm (2007) menar att den specialpedagogiska praktiken är styrd av det förhållande vi har till de tre perspektiven.

Det *kompensatoriska* perspektivet med rötter inom medicin och psykologi har länge varit det dominerande perspektivet inom den specialpedagogiska forskningen (Nilholm, 2007). Den grundläggande tanken inom det kompensatoriska perspektivet är att kompensera individer för deras svårigheter. Detta görs genom att identifiera olika problemgrupper där man främst söker efter neurologiska och psykologiska orsaker till svårigheterna. Olika metoder och åtgärder används sedan för att kompensera de problem personerna framvisar. Inom detta perspektiv får diagnostisering en betydande roll då forskning för att nå en mer allmän kunskap kräver att individer kan arbeta med grupper som framvisar samma typ av svårigheter (Nilholm, 2007). Emanuelsson, Persson och Rosenkvist (2001) benämner ett liknande synsätt som det kategoriska perspektivet och menar att svårigheter söks hos individen och åtgärder riktas mot barnet med svårigheter. Ahlberg (2013) benämner detta synsätt med individen i fokus som just individperspektiv. Det är barnet som har svårigheter och som därför är bärare av problemet.

Inom det *kritiska* perspektivet söks istället orsaker och svårigheter utanför individen. Verksamheten ansvarar för att skapa en god och utvecklande miljö för att bemöta olikheter och det finns därmed ett motstånd till särskiljande lösningar och diagnostiseringar. De förekommande olikheterna ses istället som resurser i det pedagogiska arbetet (Nilholm, 2007). Emanuelsson et al. (2001) benämner ett liknande synsätt som relationellt perspektiv. De beskriver hur svårigheter söks i relationen mellan individens förutsättningar och omgivningens krav och åtgärderna riktas mot omgivningen runt individen i svårigheter. Med det relationella perspektivet närmar sig specialpedagogiken den allmänna pedagogiken och svårigheter ses relationellt i en ständig interaktion med omgivningen. Ett liknande perspektiv benämner Ahlberg (2013) istället som organisations- och systemperspektiv där förklaringar till problem söks hos förskolan som organisation och verksamhet.

Dilemmaperspektivet har uppkommit ur kritiken till de två ovanstående specialpedagogiska perspektiven och är inte lika väletablerat. Dilemmat ligger i att utbildningssystemet ska ge alla barn samma kunskaper och färdigheter och verksamheten ska anpassas till barns olikheter gällande erfarenheter, förmågor och egenskaper. Genom att inte kategorisera individer finns risken att individen inte får det behövliga stödet. På samma gång bidrar kategorisering till att individer definieras som avvikande vilket leder till stigmatisering (Nilholm,

2007). Ett liknande perspektiv benämner Ahlberg (2013) som samhälls- och strukturperspektiv då ideologiska ståndpunkter tas och barns svårigheter beaktas med inkludering i förskola och samhälle. Begrepp som rättvisa och likvärdighet är centrala.

Ovanstående perspektiv bygger till stor del på Nilholms (2007) erfarenheter från en skolkontext som skiljer sig från förskolans mer omhändertagande inriktning. Jag anser att ur en förskolekontext har det kritiska perspektivet och dilemmaperspektivet störst relevans. Förskoleverksamheten anpassas till alla barn och erbjuder en god miljö för utveckling, lek och lärande. I förskolans uppdrag ligger att särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av skilda skäl behöver stöd i sin utveckling (Lpfö 98/16). Då det systemteoretiska synsättet förs över till förskolans värld kan barn med svårigheter eller ur ett systemteoretiskt perspektiv – barn i svårigheter, få de anpassningar som behövs. Problemet anses inte ligga hos barnet likt det kompensatoriska perspektivet, utan snarare på det valda arbetssättet. Med detta synsätt är barnets nuvarande förmåga inte en begränsning utan istället är det en utgångspunkt – ett möjligheternas golv (Svedberg, 2007).

Metod och genomförande

I detta kapitel beskriver jag den forskningsansats och den metod som ligger till grund för arbetet. Jag redogör även lite kort för urvalet av informanter och för hur undersökningen genomfördes. Till sist reflekterar jag över undersökningens tillförlitlighet och beskriver även hur de etiska perspektiven har bevarats.

Hermeneutisk ansats

För att genomföra min kvalitativa undersökning valde jag att använda intervju som metod. Jag anser att en kvantitativ undersökning i form av en enkätstudie med mina forskningsfrågor hade gjort det svårare att nå informanternas egna tankar och att en risk hade varit att svaren blivit standardiserade. Enligt Trost (2010) utmärks kvalitativa intervjuer bland annat av att frågorna som ställs är enkla och raka medan svaren är komplexa och oftast innehållsrika. Detta gör att man efter intervjuerna sitter med ett otroligt rikt material där det bland annat går att finna intressanta skeenden, åsikter och mönster.

Eftersom min arbetsplats under våren skulle bli Qualisgranskad så tyckte jag att det kändes

lämpligt att utföra undersökningen där och jag intervjuade mina egna arbetskamrater. Kvale och Brinkmann (2014) menar att goda informanter är samarbetsvilliga och motiverade och kunniga. De är sanningsenliga och konsekventa och ger korta men innehållsrika och sammanhängande svar samt håller sig till intervjumätet. De fem informanterna utgjorde inget tillfällighetsurval. Informanterna valdes ut då de sitter med i olika pedagogiska utvecklingsgrupper och jag kände med utgångspunkt från det att de skulle ha mycket tankar, åsikter och idéer gällande utförandet av det systematiska kvalitetsarbetet. Jag har genomfört fem intervjuer på min arbetsplats; förskolechef, specialpedagog samt tre förskollärare. Stukat (2011) menar att med det kvalitativa synsättet generaliseras inte resultaten utan istället handlar det om att tolka och förstå det som framkommit. Dalen (2015) anser att begreppet generalisering eller yttre validitet är hämtat från den kvantitativa forskningstraditionen. Ofta tänker man då på ett större urval och en större representativitet. Att söka informanter på den egna arbetsplatsen har ställt krav på mig själv som intervjuare att vara objektiv. Objektiv kan enligt Kvale och Brinkmann (2014) betyda att låta informanten komma till tals och att vara adekvat gentemot informanten så att personens verkliga åsikter kommer till uttryck.

Urvalsgrupp

Eftersom min arbetsplats under våren skulle Qualisgranskas och det därför pratades mycket om kvalitet så valde jag inför intervjuerna att fråga mina tilltänkta informanter på den kommunala förskolan med tio avdelningar där jag själv arbetar. Jag intervjuade tre förskollärare med olika lång erfarenhet för att ta reda på hur erfarenheter och tankar antingen skiljer sig åt eller för att se liknelser. De tre informanterna valdes utifrån att de sitter med som representanter i olika utvecklingsgrupper; processtödjargruppen, pedagogiska utvecklingsgruppen och i trygghetsrådet. Jag intervjuade också specialpedagogen som arbetar på förskolan samt förskolechefen. Kvale och Brinkmann (2014) menar att det är bättre att genomföra färre intervjuer och på så sätt få mer tid att förbereda intervjuerna och därefter analysera dem väl. Jag har anonymiserat mina informanter genom att namnge dem som förskollärare 1, 2 och 3, specialpedagog och förskolechef. Detta har jag använt både i analys- respektive resultatdelen. Specialpedagog och förskolechef presenterar jag inte närmare med hänsyn till deras integritet och det faktum att det endast finns en specialpedagog respektive förskolechef på den undersökta förskolan. Jag gör en kort presentation av de informanter som var förskollärare nedan.

Förskollärare 1 arbetade som barnskötare ett par år innan hon utbildade sig till förskollärare och blev klar med utbildningen för två år sedan. Förskollärare 1 arbetar nu på en åldersblandad avdelning och sitter även med i processtödjargruppen.

Förskollärare 2 har 15 års erfarenhet av förskolläraryrket. Hon jobbar på en åldersblandad avdelning. Förskollärare 2 sitter med i den pedagogiska utvecklingsgruppen som finns på förskolan.

Förskollärare 3 har arbetat som förskollärare i 25 år på olika förskolor samt i förskoleklass och på fritidshem. Förskollärare 3 jobbar även hon på en åldersblandad avdelning och sitter med i trygghetsrådet på förskolan.

Genomförande

Inledningsvis pratade jag med förskolechefen på området där jag jobbar för att höra om hon var positiv till undersökningen vilket hon visade sig vara. Hon menade att min undersökning passade bra med tanke på att rektorsområdet skulle bli kvalitetsgranskat under våren. Qualis är det kvalitetsäkringsverktyg som används i denna kommun som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet. Efter samtalet med förskolechefen kontaktade jag även specialpedagogen samt tre utvalda förskollärare. Samtliga fem accepterade direkt att bli intervjuade. Intervjuerna spelades in med en diktafon men även med en iPhone för att eliminera tekniska problem. På det viset minimerades eventuell risk för databortfall inför den kommande transkriberingen. Vid intervjuerna eftersträvade jag möjligheten att kunna sitta i en lugn och ostörd miljö för att minimera risken av distraktion och avbrott.

Jag valde att lämna ut intervjufrågorna (bilaga 1, 2 och 3) före intervjuerna, dels för att få så väl genomtänkta och välgrundade svar som möjligt och dels för att informanterna efterfrågade dessa före intervjuerna. Frågorna utformades med utgångspunkt från de preciserade frågeställningarna. Jag utgick från dessa frågor och ställde följdfrågor för att få en fördjupad bild och förståelse av informanternas svar. Jag har också varit tydlig med att delge informanterna syftet med min studie både initialt och vid intervjutillfället. Jag tydliggjorde för informanterna att jag tänkte mig intervjuerna som en blandning av intervju och samtal men med tydligt ställda frågor så kallade halvstrukturerade intervjuer. Jag påtalade även en av den kvalitativa forskningens viktigaste förutsättningar enligt Scherp och Scherp (2016)

nämligen att det inom variationsramen inte finns någon upplevelse och uppfattning som är fel.

Genom att först göra en provintervju och sedan lyssna till denna kunde jag höra vilka eventuella egenheter som skulle kunde upplevas som störande alltså testa mig själv som intervjuare (Dalen, 2015). Jag fick framförallt även möjlighet att testa utformningen av mina frågor. Jag upplevde vid provintervjun att de svar jag fick gick in i varandra men jag valde ändå att behålla frågorna som jag tänkt och istället hoppa över vissa frågor i det fall jag kände att de var besvarade på ett för intervjun tillfredställande sätt. Jag gjorde som Stukát (2011) talar om som uppsökande intervjuer vilket betyder att jag kom till informanternas arbetsplats för att genomföra intervjuerna. Jag intervjuade på studiedagar i informanternas vanliga arbetsmiljö. Jag upplevde att informanterna var avslappnade, kände sig förberedda och var positiva till att medverka i min undersökning. Tidsmässigt varierade samtliga intervjuer mellan 25-40 minuter och jag kände vid samtliga intervjuer att jag fått svar på mina frågor.

Analys och bearbetning

Trost (2010) menar att själva intervjuandet innebär början på analys och bearbetningen. För att bearbetningen av materialet skulle bli så korrekt som möjligt valde jag att i direkt anslutning till intervjuerna lyssna igenom det digitala materialet och även att transkribera dem till skriftspråk och lyssna efter nyanser som jag kanske inte riktigt uppfattat vid intervjun. Jag valde att utesluta hummanden från transkriberingen samt upprepningar av enskilda ord. Det gjorde jag för att göra det mer läsvänligt. Vid pauser som uppstod använde jag tre punkter. Då alla intervjuer var transkriberade läste jag igenom dem ett flertal gånger. Jag använde mig av olivfärgade överstrykningspennor för att markera sådant som var svar på mina frågeställningar samt vid svar som jag särskilt ville uppmärksamma. Det underlättade då jag senare letade efter likheter och olikheter i intervjumaterialet. Den information jag fått av informanterna kategoriserade jag sen in under mina preciserade frågeställningar för att göra det tydligt och överskådligt. Resultaten tolkades sedan med hjälp av teorier samt tidigare forskning.

Tillförlitlighet och giltighet

Enligt Lantz (2007) ska en väl genomförd intervju generera resultat som är tillräckligt tillförlitliga för att vara nyttiga och användbara för andra samt komma andra till del. Materialet från de intervjuer jag utförde finns dels som direkt tal på två separata inspelningenheter och dels som transkriberade texter. Dalen (2015) anser att texter i form av intervjuutskrifter är fixerade språkliga dokument och när de senare läses är de inte nödvändigtvis bundna till den ursprungliga intervjusituationen. För att kontrollera min undersöknings reliabilitet det vill säga undersökningens tillförlitlighet skulle ett sätt kunna vara att vid ett ytterligare tillfälle låta någon annan genomföra samma undersökning (Stukát, 2011). Jag menar att tillförlitligheten ökade genom att jag vid samtliga intervjutillfällen spelade in digitalt. Även det faktum att jag själv genomförde alla intervjuer och sedan transkriberade dessa anser jag öka tillförlitligheten. Kvale & Brinkmann (2014) menar att en intervju är ett samtal samt en förhandling om uppfattningen mellan intervjuaren och intervjupersonen. För att öka giltigheten i undersökningen har jag därför citerat intervjupersonerna senare i resultatdelen. Jag som intervjuare kan inte avgöra om informanternas upplevelser är tillförlitliga och att de berättar det som de uppriktigt upplever och känner. Men genom att skapa en tydlig struktur och en avslappnad lugn och trygg miljö så anser jag att jag fick svar på mina frågeställningar i denna undersökning.

Etiska aspekter och överväganden

Att forska kring frågor som berör människor kan innebära etiska problem. Ahlberg (2009) menar att forskningsetik handlar om på vilket sätt vi går tillväga vid forskningsprocessen rörande det omgivande samhället, forskarsamhället och människor som är involverade i forskningsstudierna. Det förväntade kunskapstillskottet ska vägas mot möjliga risker och obehag för den enskilde individen som deltar i studien. Kvale och Brinkmann (2014) menar att för att undersökningen ska vara etiskt korrekt är det viktigt att informera om syftet med undersökningen. Jag påtalade därför syftet både då jag tillfrågade de tilltänkta informanterna och igen före själva intervjun. Jag har varit medveten om att ha ett etiskt korrekt förhållningsätt dels vid insamlandet av empirin men även vid bearbetningen av det insamlade materialet. Vetenskapsrådet menar att etik handlar om att bygga upp, stimulera och underhålla en medvetenhet om hur man bör handla. Även om en del frågor som rör etik ska regleras formellt så handlar etik inte enbart om att följa lagar och regler. Etiska aspekter kan på längre sikt innebära stor påverkan på vårt samhälle. Det insamlade materialet används enbart i min

studie och inte för andra ändamål.

Resultat och analys

Här presenteras en sammanfattning av de resultat jag fått fram vid mina fem intervjuer. Jag utgår här från mina preciserade frågeställningar. Efter respektive resultat följer en analys.

Uppfattningar av det systematiska kvalitetsarbetet på den aktuella förskolan av förskollärare, specialpedagog och förskolechef.

Då arbetsplatsen under tiden för intervjuundersökningen har blivit kvalitetsgranskad så anses det av samtliga fem informanter att mycket tid och kraft har gått åt till att förbereda inför detta. Tid har lagts för att iordningställa lärmiljöer, samla ihop befintlig dokumentation och diskutera lämpligt tillvägagångssätt gällande olika pedagogiska frågeställningar. Dessa diskussioner har skett i olika arbetsgrupper och arbetslag. Samtliga informanter är överens om att även om det varit tidskrävande så har det också inneburit att olika dokument har blivit färdigställda och sammanställda. Specialpedagogen uttryckte:

”Vi har blivit mycket bättre på att dokumentera. Man ser att det dokumenteras i barnens pärmar, i vår skolplattform och i alla våra tillgängliga mallar.”

Förskollärare 3 sa:

”Det har varit bra med granskningen även om detta är ett arbete som hela tiden utvecklas och förändras och även så ska göras.”

Förskollärare 1 sa:

”Anpassningslappar som skrivs när verksamheten behöver anpassas utifrån en frågeställning är ett bra arbetsverktyg och blir synligt för alla i arbetslaget.”

Förskollärare 2 uttrycker:

”Ibland tänker jag att vi inte kommer någonstans utan står och stampar på samma fläck men så går man tillbaka och tittar i dokumentationer, reflektioner och analyser och inser att nu har vi ju faktiskt kommit en bra bit på vägen.”

Alla förskollärarna tog upp att barns tankar och synpunkter är mer synliga nu än tidigare genom dokumentationen som görs. Förskollärare 3 sa:

”Barnen har större och tydligare inflytande och får vara med och påverka mer nu än tidigare.”

Samtliga informanter ansåg också att det är bra och utvecklande för alla när man tar tillvara på varandras kompetenser. Förskollärare 1 sa:

”Det är ju lite det som gör ett arbetslag, just att man kompletterar varandra. Tänk om alla skulle fokusera på allt. Nej, det är bättre att tillvarata personers starka sidor och kunskaper”

Specialpedagogen menar att ledningen (förskolechefen) är mån om att få ut information och vill också ha in information om hur det går i de olika arbetslagen. Specialpedagogen sa även:

”Nu pratas det även med samma terminologi på arbetsplatsen”

Förskolechefen sa:

”Jag tänker att vi måste dra mer nytta av varandra, våra kompetenser och diskutera vår olika syn på Läroplanen för förskolan och vårt uppdrag och allt som hänger ihop med det.”

Förskolechefen sa även:

”Jag försöker leda i dialog och delaktighet samt att det är organiserat för delaktighet på så sätt att medarbetarna är placerade i olika utvecklingsgrupper som den pedagogiska utvecklingsgruppen, trygghetsråd, traditionsgrupp och en processstödjargrupp där syftet är att arbeta med strategiska utvecklingsfrågor. Vid samtliga möten skrivs alltid minnesanteckningar som är tillgängliga för alla medarbetare.

Informanterna berättar på olika vis att dokumentationsarbetet är ett sätt att visa att arbetet utvecklas. Ett exempel är att barns inflytande blivit mer synligt nu än tidigare.

Analys av förskollärarnas, specialpedagogens och förskolechefens uppfattningar om kvalitetsarbetet

I inledningen refererar jag till Scherp och Scherp (2016) som menar att pedagoger och ledare ofta beklagar sig över de omfattande arbetsinsatser som kvalitetsarbetet kräver. Scherp och Scherp (2016) menar också att uppfattningen bland lärare och ledare är den att kvalitetsarbetet sällan bidrar till förbättrad kvalitet av den pedagogiska verksamheten. Jag tolkar av samtliga informanter att man upplever att kvalitetsarbetet är en tidskrävande process men att det blir enklare och mer självklart då rutin skapats. En förskollärare säger att det är genom att fullfölja kvalitetsarbetet som man kan se resultat på att verksamheten utvecklas. Scherp (2013) menar att då medarbetarna analyserar sitt gjorda arbete så leder det till en förståelse mellan de processer som inverkar på resultatet på den egna skolan. Detta benämner Scherp (2013) som dynamisk kvalitet. Jag refererade i inledningen till Aaron Antonovsky och hans utformande av teorin om KASAM. I större och mindre processer är en känsla av sammanhang av stor betydelse för individers goda mående. Det går att uppnå genom att sammanhanget man befinner sig i är begripligt, hanterbart och meningsfullt. Ahrenfelt (2013) menar att varje medarbetare själv ska kunna kontrollera sina egna insatser vilket kan minska stress, ge ökad självkänsla och fokusering som i sin tur skapar meningsfullhet. Denna delegerade uppgift av det systematiska kvalitetsarbetet kan innebära enligt Ahrenfelt (2013) att den självorganiserade kraften frigörs och kommer till idérikt uttryck på vägen till mål. Ahrenfelt (2013) hävdar att de mål som medarbetarna anser värdefulla, kommer att uppnås med hög kvalitet medvetet eller omedvetet medan mål som inte anses särskilt värdefulla inte uppnås med samma kvalitet, medvetet eller omedvetet därför att kvalitet fordrar den enskilda medarbetarens engagemang.

En av förskollärarna och förskolechefen tog upp vikten av att man dels i arbetslag men även på förskolan i stort kompletterar varandra och att man tar tillvara på varandras kompetenser. Öqvist (2008) hävdar ur ett systemteoretiskt perspektiv att kopplingen mellan system och människor har en vidare betydelse och inverkan på kunskaps- och kompetensuppbyggnaden. Öqvist (2008) menar även att när grupper eller nätverk sammankopplas så sker en tilltagande kunskapsökning.

Informanterna talade om dokumentationsarbetet som ett sätt att visa på att arbetet utförs och utvecklas vilket kan sättas i perspektiv till Brodins et al. (2014) undersökning där 117 förskollärare från 45 förskolor i Österrike, Bulgarien och Sverige deltog. Resultatet i den undersökningen visar att av de 21 viktigaste rankade kvalitetsindikatorerna så kommer

dokumentation i Sverige på 17:e plats i jämförelse med 19:e plats i Österrike och på 15:e plats i Bulgarien.

De tre förskollärarna sa att de nu kommit längre i dokumentationsarbetet och en av dem uttryckte att det var ett bra arbetsverktyg som var synligt för alla i arbetslaget. Sheridan et al. (2012) menar att dokumentationsarbetet i förskolan har flera mål där ett av dem är att fokusera på barnets uttryck och aktiviteter och på så sätt fungera som ett verktyg för barnet att minnas, reflektera, utforska och på så vis skapa utvecklat lärande. Ett annat mål är att ge förskolläraren insikt och förståelse för barnets lärande och på vilka olika sätt barn förstår innehåll, händelse och syfte. Ett tredje mål är att delge vårdnadshavare och även samhälle detaljerad information om förskolan och det arbete och utveckling som pågår där. Således kan de olika målen med dokumentation belysa barns lärprocesser på så vis att det ökar deras självkänsla samt motiverar dem att ta en aktiv del i det egna lärandet. Förskollärarna blir också medvetna om hur de närmar sig, stödjer, guidar och utmanar barn i deras lärprocesser samt ger dem möjlighet att synliggöra förskolans kvalitetsarbete.

Specialpedagogens roll och påverkan i kvalitetsarbetet

Som ett sätt att påverka utvecklingsarbetet poängterar specialpedagogen att hon alltid tänker att hon tillsammans med arbetslagen jobbar i processer.

Specialpedagogen uttrycker:

”Mitt ledord är samarbete och som specialpedagog jobbar jag i processer tillsammans med arbetslagen. Processer där det först sker en eller flera observationer med efterföljande diskussion tillsammans med arbetslaget.”

Specialpedagogen sa:

”Frågeställningarna kan i dialogen vid sådana tillfällen vara, vad händer just innan något sker? och varför händer det? Sen följer en dialog där jag som specialpedagog tillsammans med arbetslaget diskuterar hur verksamheten kan förändras och pedagogernas agerande.”

Specialpedagogen sa även:

”Med små barn är fokus på hela verksamheten istället för på enskilda individer. Hur kan verksamheten utvecklas och förbättras? I det arbetet är handlingsplaner och anpassningsdokument en förutsättning för att kunna följa upp och utveckla arbetet.”

Dokumentationen måste ses över med jämna mellanrum menar specialpedagogen. Arbetet med

att utveckla dokument och handlingar gör specialpedagogen tillsammans med förskolechef men hon menar att det är viktigt att även ha med personalens tankar och erfarenheter. Specialpedagogen påpekar att det även bra att ha kontakt med specialpedagoger på andra enheter för att få utbyte av tankar samt uppslag i utvecklingsarbetet. Specialpedagogen sa:

”Även specialpedagogens roll och arbete måste utvecklas med frågeställningar som, hur har jag lyckats i mitt arbete? och vad kan jag utveckla och förändra? En bidragande orsak till utveckling är att ha koll på nya forskningsrön.

Specialpedagogen uttryckte även:

”Det sker ingen utveckling om man sitter själv”.

Förskolechefen sa: ”

Specialpedagogens roll är viktig i kvalitetsarbetet eftersom hon finns tillgänglig för stöd, konsultation, rådgivning och handledning.

Förskolechefen säger att då hon ser att ett arbetslag behöver stöttas upp så delger hon specialpedagogen som får i uppdrag att stötta upp. Förskolechefen menar att det är specialpedagogen som håller i handlingsplaner, ansökningar för riktad resurs och all dokumentation som ska lämnas in i samband med det.

Samtliga förskollärare skulle önska mer stöd och delaktighet av specialpedagogen. Hennes perspektiv anses viktigt. Förskollärare 2 uttrycker:

”Specialpedagogen kommer utifrån och ser saker som man själv inte alltid ser. Lätt att bli hemmablind. Ibland med ett annat perspektiv som jag kanske inte riktigt reflekterat över. Jag skulle vilja ha mer tips och idéer... delaktighet... och mer handledning. På grund av tidsbrist sker handledningen ofta lite kort mitt i barngruppen. Jag skulle vilja ha mer avsatt tid till det.”

Förskollärare 2 sa:

”Jag tycker det är viktigt att hela arbetslaget tillsammans får diskutera hur vi kan förändra vårt arbetssätt och bemötande och på så sätt få en gemensam strategi för hur vi ska göra.”

Förskollärarna uttrycker att de vill ha handledning och mer konkreta tips på hur verksamheten kan förändras och förbättras.

Analys av förväntningar på specialpedagogiskt stöd

Specialpedagogiskt stöd eftersträvas och förskollärare upplever vinster med sådant stöd. En

förskollärare påpekar vikten av att avsätta tid för specialpedagogiskt stöd. Förskollärare 2 uttrycker att det är lätt att bli hemmablind och att det därför är bra att specialpedagogen kommer in och observerar. Enligt Öquist (2008) kan detta bero på svårigheten att se strukturen i det system man själv har skapat och är en del av. Specialpedagogen uttrycker att hennes ledord är samarbete vilket stämmer överens med det förskollärarna efterfrågar. Scherp (2013) poängterar vikten av att lärandet inte ska stanna hos någon eller några enstaka medarbetare, utan att det blir ett mer gemensamt lärande som involverar fler i organisationen. Scherp (2013) menar att lärandet i den lärande organisationen är en grund för förändrat tankesätt och beteendemönster vilket stämmer överens med vad en av förskollärarna uttrycker om att hela arbetslaget gemensamt behöver diskutera förändringar i arbetssätt och bemötande för att utvecklas. Specialpedagogen menar att det är viktigt att ha kontakt med specialpedagoger på andra enheter. Cameron och Lindqvists (2014) fann i sin studie att specialpedagogen i Norge oftare är knuten till en individuell skola medan specialpedagogen i Sverige oftare jobbar i Elevhälsoteam.

Utvecklingsåtgärder i det pågående kvalitetsarbetet

Med utgångspunkten att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet menar specialpedagogen att det är viktigt att all personal har grunden klart för sig för annars blir arbetet ostadigt. Specialpedagogen menar att alla måste vara trygga i strukturen för att sen utvecklas och kunna utveckla verksamheten.

Förskollärare 1 säger att:

”Det är viktigt att inte stanna upp då både barngruppen och samhället förändras och då måste verksamheten följa med.”

Förskollärare 2 uttrycker:

”All personal på förskolan och allt arbete som vi gör måste utgå från Läroplanen.”

Delaktigheten tas upp som en central faktor av alla informanter. Specialpedagogen sa:

”Alla medarbetare måste bli trygga i dokumentations, reflektions och analysarbetet för att sen fortsätta utvecklas. Ja, alla måste ha grunden klart för sig för att kunna utvecklas”

Förskollärare 2 sa:

”Samtliga i verksamheten har inte bara ett ansvar för att få verksamheten att fungera utan även

för att få den att utvecklas.”

Förskollärare 3:

”För att inse att vi kommer någonstans så måste vi också uppskatta små framsteg.”

Förskollärare 2 sa:

”Vi ska utnyttja varandras starka sidor och komplettera varandra bättre och på hela förskolan.”

Förskollärarna är överens om att en grupp som är mindre än den pedagogiska utvecklingsgruppen är nu skulle göra den mer effektiv. Anledningen anses vara att tiden i den större gruppen ibland blir ineffektiv på grund av mångas tyckanden. Förskollärare 1 sa:

”All personal måste ha koll på varför vi gör som vi gör och varför vårt förhållningssätt är så viktigt.

Förskollärare 2 sa:

”Vi behöver mer planeringstid för att kunna följa upp så som vi ska. Vi har för mycket uppgifter runt omkring som tar tid från det vi är ålagda att göra. Och vi har den tid vi har.”

Förskollärare 3 sa:

”Jag tycker att samtal och diskussioner i grupper är bra så att man utmanas att tänka utanför sin box.”

Specialpedagogen påtalar att hon jobbar tillsammans med pedagogerna och förklarar:

”Man pratar tillsammans om hur verksamheten kan förändras och om hur personalens agerande påverkar. Med så pass små barn är den enskilda individen inte i fokus utan hela verksamheten.”

Specialpedagogen påpekar att det är viktigt att all personal har grunden i kvalitetsarbetet klart för sig och det är något som förskolechefen måste arbeta med i alla situationer. Hon uttrycker även att:

”Vi måste ta vara på det som vi lyckats med och även ta fasta på det som var mindre bra.”

Förskolechefen menar att:

”Det bygger delvis på eget ansvar men det behöver också avsättas tid till att läsa igenom minnesanteckningar med mera, men jag vet inte om det görs mer för det. Hur når man ut till alla? Att få alla och ge alla möjlighet att fråga om de inte förstår? Det är det som är det svåra. Det är det som är utmaningen. Hur får man alla delaktiga?”

Förskolechefen nämner det som specialpedagogen också uttrycker att få samtliga medarbetare delaktiga för att grunden i verksamheten ska bli stadig.

Analys av förslag på utvecklingsåtgärder i det systematiska kvalitetsarbetet

Samtliga intervjuade påtalar önskan om och vikten av att göra alla medarbetare delaktiga i det systematiska kvalitetsarbetet. Ahrenfelt (2013) hävdar att verklig delaktighet leder till att organisatoriska mål även kan bli individuella mål. Yttre mål blir på så vis inre mål som berörs av individuella referens- och tankemönster. Specialpedagogen uttrycker att grunden i kvalitetsarbetet blir ostadig om inte alla medarbetare är trygga i tillvägagångssättet med all dokumentation och den faktiska processen som kvalitetsarbetet innebär. Scherp (2013) hävdar att då man arbetar med skolutveckling så behövs en gemensamt formulerad pedagogisk idé att vila sig mot som grund för vilka områden som ska prioriteras. På så sätt skapar helhetsidén kontinuitet och trygghet för medarbetarna genom att det blir något bestående. Scherp (2013) menar att man då undviker att hoppa från det ena till det andra utan att det blir något bestående av någonting. Brodins et al. (2014) undersökning visar att de intervjuade svenska förskollärarna rankar det pedagogiska ledarskapet som viktigt, fjärde plats i undersökningen, för kvaliteten i förskolan. För förskollärarna i Österrike kommer det pedagogiska ledarskapet på sjunde plats medan de bulgariska förskollärarna inte anser det lika viktigt och där hamnar det pedagogiska ledarskapet på tjugonde plats.

Förskollärarna önskar pedagogiska diskussioner och samarbete med specialpedagogen och vice versa men den springande punkten är känslan av brist på tid. Förskollärare 2 uttrycker också ”vi har den tid vi har”. Att avsätta tid för lärgruppsarbete kan för många, enligt Scherp (2013) betyda att medarbetare inte tar tid från annat som är mer akut för att lära om hur man mer långsiktigt kan utveckla verksamheten. Upplevelsen av tidsbrist menar Scherp (2013) är kopplat till det styrsystem som används för att påverka skolverksamheten.

Behov av specialpedagogiskt stöd på individ-, grupp- och organisationsnivå

Förskollärarna är överens om att det faktum att specialpedagogen kommer utifrån och observerar hela eller delar av barngruppen är mycket bra eftersom det är värdefullt att få hennes perspektiv på situationen. Det uttrycks också en önskan och behov av handledning och mer delaktighet av specialpedagogen vid arbetslagsplaneringar för att diskutera olika dilemman eller barn som utmanar beteendemässigt. Förskollärare 2 säger:

”Ett prioriterat verksamhetsmål är förhållningssätt och då vore det bra om specialpedagogen tillsammans med arbetslagen hade mer möjlighet att diskutera detta.”

Specialpedagogen berättar att hon informerar förskolechefen vad hon ser och upplever ute i verksamheten. Specialpedagogen sa:

”Jag kan se strukturer. Detta eller detta fungerar bra men här behöver personalen stöd eller här måste vi backa lite.”

Förskolechefen uttryckte:

”Specialpedagogen finns tillgänglig för stöd och konsultation. Det ska inte ses som kontroll när hon stöttar ett arbetslag. Jag ser det istället som utveckling.”

Förskolechefen uttryckte också:

”Specialpedagogen och jag pratar om saker och hennes perspektiv är jätteviktigt. Jag och specialpedagogen har samtal och jag säger kanske att här måste vi titta till.”

Specialpedagogen säger att det finns behov av handledning och att hennes kompetens efterfrågas vid arbetslagsplaneringar.

”Bra när jag som har tid och är utomstående kan observera. Det behövs diskussioner för vidgade vyer. Pedagogerna får tänka till och blir ifrågasatta på ett bra sätt. Det får inte uppfattas som negativ kritik.”

Vid den efterföljande pedagogiska diskussionen pratar man sedan om ”hur tänkte du, lyckades du och hur går du vidare”. Specialpedagogen uttrycker:

”Det blir ett samarbete. Jag som specialpedagog tillsammans med arbetslaget. Vi har olika ingångar och olika kunskaper.”

Då det gäller arbete på individnivå så menar specialpedagogen att hon jobbar genom perso-

nalen till individen vilket är extra viktigt då barnen är små och utgångspunkten alltid är inklusion.

Analys av behov av specialpedagogiskt stöd på individ-, grupp- och organisationsnivå

Den specialpedagogiska yrkesrollen efterfrågas av förskollärarna som upplever det värdefullt med stöd i form av observationer och möjligheten att diskutera och även få råd. Det togs upp av förskollärarna att de önskade och hade behov av en större delaktighet av specialpedagogen till exempel vid arbetslagsplaneringar i form av handledning. Ett av verksamhetens prioriterade verksamhetsmål under våren var förhållningssätt. En förskollärare uttryckte att detta ämne hade varit bra att använda som ett handledningsämne. Gjems (1997) menar dock att för att sätta fokus på de enskilda medarbetarnas kompetens så måste handledaren det vill säga specialpedagogen tona ner och avfärda de expertförväntningar som kan vara knutna till specialpedagogrollen.

Specialpedagogen ser sig som en länk mellan förskolechef och arbetslagen då hon är ute i verksamheten och har den möjligheten att diskutera med förskolechefen. De båda för tillsammans dialoger om vad som fungerar bra, var eller i vilka arbetslag det behöver stötts upp i syfte att utveckla verksamheten och komma det enskilda barnet till nytta. Scherp (2013) hävdar att en svårighet med att organisera lärande i grupper som diskuterar olika frågor är hur man ska få de lärdomarna att sprida sig till olika grupper så att det blir levande även för andra medarbetare som inte aktivt tagit del i kunskapsbildningen.

Diskussion och slutsatser

I detta kapitel för jag en resultatdiskussion med efterföljande slutsats som utgår från undersökningens syfte och de preciserade frågeställningarna.

Syftet med undersökningen var dels att ta del av tre förskollärares, en specialpedagogs och en förskolechefs tankar och erfarenheter av kvalitetsarbetet som bedrivs i förskoleverksamheten, dels ta del av deras tankar kring hur kvalitetsarbetet kan utvecklas. Genom att i min undersökning utgår från ett hermeneutiskt perspektiv har jag tolkat hur mina informanter upplever det systematiska kvalitetsarbetet. Jag kunde valt att utgå från allas individuella

upplevelser men valde istället att i resultatdelen inte redovisa varje intervju för sig. På detta sätt upplever jag att jag bättre förstår informanterna ur ett helhetsperspektiv och ett systemteoretiskt perspektiv.

I verksamheten är det förskolechefen som har det yttersta ansvaret för det systematiska kvalitetsarbetet. Men det är tydligt framskrivet i Lpfö (98/16) att även förskollärare har ett stort ansvar att på vetenskaplig grund och med beprövad erfarenhet systematiskt analysera verksamheten. Det är ett arbete som Eidevald (2013) uttrycker som komplext och som de tre förskollärarna tog upp som ett konkret men tidskrävande bevis på att förskoleuppdraget fullföljs. Förskollärarna delgav att mycket fokus under våren hade lagts på Qualisförberedande arbetsuppgifter som att färdigställa dokumentation och årshjul med mera. De upplevde att de kommit en bit på vägen i det arbetet. Det finns en drivkraft hos samtliga informanter som deltog i undersökningen att göra ett bra arbete. Specialpedagogen menar att man nu på arbetsplatsen talar i samma terminologi då det gäller barns lärande och utveckling, lärmiljöer, pedagogisk planering och i dokumentations arbete i stort vilket kan vara en förutsättning för ett fungerande kvalitetsarbete. Specialpedagogen menar att genom att använda samma terminologi så utvecklas arbetet mer eftersom medarbetarna får en smidigare målinriktad och tydlig kommunikation. Förskolechefen påtalar att hon har försökt att både leda och organisera för mer delaktighet. En pedagogisk utvecklingsgrupp har satts samman där exempelvis prioriterade utvecklingsområden som spänner över en längre tidsperiod fastställts.

Förskolechefen och specialpedagogen har en daglig dialog där nuläget i olika arbetslag tas upp. Specialpedagogen talar om sitt ledord ”tillsammans” och att verksamhetsarbetet utvecklas i processer i samarbete med arbetslagen. Det är ett arbete som kan överföras direkt till barngruppen och det inkluderande arbetssätt som i sin tur utförs där.

Delaktigheten är något som samtliga informanter pratar om som ett område att utveckla vilket även Skolverket tar upp i sin andra delrapport (2017). Skolverkets granskning visar att en god pedagogisk förskoleledning bland annat innefattar att förskolechefen har en vision gällande förskolans utveckling som delgivits förskolepersonalen. Förskolechefen arbetar för att en samsyn för uppdraget skapas och att förskolepersonalen är delaktiga i det arbetet. I min undersökning uppfattar jag en skillnad mellan ledning och personal i den faktiska delaktigheten och förståelse/insikt i vikten av delaktighet för ett bra och systematiskt kvalitetsarbete. Den faktiska delaktigheten och förståelse/insikt upplevs som ojämn av alla

undersökningsdeltagare.

Förskollärarna önskar inplanerad tid avsatt för handledning som en metod för att utveckla kvaliteten. Handledningens syfte är att skapa ett helhetsperspektiv genom att åskådliggöra ömsesidigheten mellan frågor som lyfts och det som påverkas av yttre faktorer (Gjems, 1997). När problem uppstår är det lätt att lägga skulden på någon eller något. Det leder till att lösningar söks genom att göra symtomen till problem. Det gör att symtomen tillfälligt försvinner och att orsaken till problemen ignoreras. På så sätt kan problemen växa sig större och blir mer svårlösta (Öquist, 2008).

En betydande del i det systematiska kvalitetsarbetet handlar om att analysera och försöka förstå sambanden mellan det faktiska arbetet och det man uppnår i relation till vad man avsåg att uppnå. Systematiskt kvalitetsarbete handlar om att man tillsammans utforskar hur man kan bli än bättre på att utveckla sin förskolas pedagogiska verksamhetsidé och ta reda på hur väl man lyckas i det dagliga arbetet (Scherp & Scherp, 2016).

Jag hänvisade inledningsvis till Scherp och Scherp (2016) som menar att pedagoger och ledare ofta beklagar sig över de omfattande arbetsinsatser som kvalitetsarbetet innebär och att det sällan bidrar till förbättrad kvalitet i den pedagogiska verksamheten. Min uppfattning efter mina gjorda intervjuer är att samtliga informanter ser betydande vinster med arbetet.

Specialpedagogiska implikationer

Efter att ha studerat hur specialpedagogen jobbar i Sverige och Norge benämner Cameron och Lindqvist (2014) specialpedagogen som förändringsagent i organisationen. Specialpedagogen ska kunna befinna sig på olika nivåer i organisationen och att kunna förflytta sig mellan dem. Som specialpedagog förväntas jag arbeta inkluderande samt för ett inkluderande synsätt. För att lyckas med detta så anser jag att kunskap om förändringsarbete krävs. Att som specialpedagog ha en rådgivande funktion med arbete i team är en annan funktion specialpedagogen har. Vikten av en dialog och tydlighet gällande specialpedagogs roll och uppdrag. En roll som formas av verksamhetens behov, ledarskapets utformning av specialpedagogrollen. Mina informanter påtalade känslan av meningsfullhet och delaktighet i utvecklingsarbetet där det systematiska kvalitetsarbetet är ett konkret exempel.

Metoddiskussion

Då det gäller mitt val av metod för undersökningen så anser jag som tidigare nämnts att en kvalitativ undersökning med semistrukturerade intervjuer är att föredra framför en kvantitativ. Stukát (2011) hävdar att kvalitativa undersökningar ger möjlighet att nå djupare. Jag undersökte förskollärares, specialpedagogs och förskolechefs erfarenheter och tankar om det systematiska kvalitetsarbetet som bedrivs i verksamheten. Jag ville också ta reda på hur specialpedagogiskt stöd kan förenkla och utveckla arbetet. Intervjuerna som jag genomförde gav mig gott om material att jobba med och det var intressant att höra allas olika svar på samma frågor. Men trots att jag gjorde provintervjuer som en förberedelse så kände jag att min intervjuteknik utvecklades efter varje intervju. Det blev också lättare att ställa de följdfrågor som behövdes för att få svar på en fråga. Jag upplevde att mina intervjufrågor gick in i varandra och att jag fick svar på mer än en fråga åt gången. Detta hade jag till viss del kunnat förutse men jag anpassade frågorna efterhand i intervjun och var noga med att informanten var med på att jag fick hoppa över någon fråga då den redan var besvarad. Informanterna hade fått intervjufrågorna tidigare för att hinna förbereda sig. Jag lade ner mycket arbete i sammanställningen av intervjuerna vilket jag halvvägs in i min undersökning ångrade på grund av tidsomfattningen. Så här i slutskedet är jag dock nöjd med det grundliga arbetet då det blev ett lättöverskådligt arbetsmaterial. Att jag gjort undersökningen på min egen arbetsplats kan ha viss betydelse för det uppkomna resultatet. Styrkan med det är att jag har förförståelse och en etablerad relation till mina informanter och faran kan vara att mitt vetenskapligt kritiska förhållningssätt inte blivit fullt så kritiskt.

Förslag på fortsatt forskning

I samband med min undersökning har jag funderat på hur samtliga informanters svar skulle vara om fem eller tio år. Kommer förskolans uppdrag och krav på dokumentation se ut som idag eller har arbetet utvecklats och blivit som sig bör en självklarhet?

Referenser

- Ahlberg, Ann (2009). *Specialpedagogisk forskning – en mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur.
- Ahlberg, Ann (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik - att bygga broar*. Stockholm: Liber.
- Ahrenfelt, Bo (2013). *Förändring som tillstånd – att leda förändrings- och utvecklingsarbete i företag och organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Brodin, J., Hollerer, K., Renblad K. & Stancheva-Popkostadinova, V. (2014). Pre-school teachers' understanding of quality in preschool: a comparative study in three European countries. *Early Child Development and Care*, 185:6, 968-981. doi: 10.1080/03004430.2014.974035
- Cameron Lansing, David & Lindqvist, Gunilla (2014). School district administrators' perspectives on the professional activities and influence of special educators in Norway and Sweden. *International Journal of Inclusive Education*, (18)(7), 669-685.
- Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Eidevald, Christian (2013). *Hallå hur gör man*. Stockholm: Liber.
- Emanuelsson, Ingemar, Persson Bengt Rosenqvist, Jerry (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området*. Stockholm: Skolverket.
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber
- Gjems, Liv (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lantz, Annika (2007). *Intervjumethodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, Claes (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Scherp, Hans-Åke (2013). *Lärandebaserad skolutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Scherp, Hans-Åke & Scherp, Gun-Britt (2016). *Kvalitetsarbete och analys – för lärande i skola och förskola*. Lund: Studentlitteratur.

- SFS, 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sheridan, S., Williams, P. & Sandberg, A. (2012). Systematic quality work in preschool. *Springer science + business media Dordrecht*, 45: 123-150. Doi: 10.1007/s13158-012-0076-8
- Skolverket (2015). Allmänna råd: Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet. Mölnlycke: Elanders.
- Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98/2016*. Mölnlycke: Elanders
- Stukát, Staffan (2011). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg, Lars (2007). Gruppykologi – Om grupper, organisationer och ledarskap. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Tudge, J & Rosa, M. (2013). Urie Bronfenbrenner´s theory of human development: It´s evolution from ecology to bioecology.
- Vetenskapsrådet (1:2011) God forskningssed. <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/>
- Ärlestig, H. (2014). Systematiskt kvalitetsarbete – ett gemensamt ansvar för rektor huvudman och skolinspektion. I: E, Nihlfors & O, Johansson. (Red.) Skolledare i mötet mellan nationella mål och lokal policy. Malmö: Gleerups utbildning.
- Öquist, Oscar (2008). Systemteori i praktiken: konsten att lösa problem och nå resultat. Stockholm: Gothia Förlag.

Elektroniska källor:

www.skolverket.se

Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor – Systematiskt kvalitetsarbete i förskolan

Förskollärare

1. Vad tycker du ingår i det systematiska kvalitetsarbetet på förskolan?
2. Vilka är dina erfarenheter av kvalitetsarbetet på förskolan som helhet?
3. Nämn något du gärna vill lyfta fram, något du tycker är särskilt bra på förskolan?
4. Var i arbetet tycker du denna förskola/avdelning befinner oss/sig nu? Gällande
 - a. Trygghetsarbete
 - b. Dokumentation
 - c. Reflektion
 - d. Analys
 - e. Vårt årshjul
5. Hur ser vår verksamhet ut idag?
6. Vart är vi på väg?
7. Vart ska vi? Gällande nationella och lokala mål.
8. Vilka åtgärder behöver genomföras för att komma dit tycker du?
9. Hur kan specialpedagogen stötta dig?
10. Hur kan sp stötta arbetslaget?
11. Hur kan sp stötta förskolan som helhet?
12. Hur kan förskolechefen stötta dig?
13. Hur kan fc stötta arbetslaget?
14. Hur kan fc stötta förskolan som helhet?

Bilaga 2

Intervjufrågor - systematiskt kvalitetsarbete i förskolan

Specialpedagog

1. Vad anser du ingår i det systematiska kvalitetsarbetet på förskolan?
2. Vilka är dina erfarenheter av kvalitetsarbetet?
3. Nämn något som du särskilt vill lyfta fram kring den pedagogiska kvalitén, något du tycker är särskilt bra på förskolan?
4. Var i arbetet anser du att vi är nu när det gäller
 - a. Trygghetsarbete
 - b. Dokumentation
 - c. Reflektion
 - d. Analys
 - e. Årshjul
5. Vart ska vi gällande ovanstående?
6. Vilka utvecklingsåtgärder behöver göras med tanke på ovanstående områden?
7. Hur kan du som specialpedagog påverka utvecklingsmöjligheterna på individ-, grupp- och organisationsnivå?
8. Vilket specialpedagogiskt stöd behövs?
9. På vilket sätt syns det att förskolechefen är pedagogisk ledare för verksamheten?
10. Vilka frågor tror du att personalen skulle säga är de största förbättringsområdena?

Bilaga 3

Intervjufrågor – Systematiskt kvalitetsarbete i förskolan

Förskolechef

1. Vad anser du ingår i det systematiska kvalitetsarbetet?
2. Hur arbetar du med att leda kvalitetsarbetet?
3. Nämn något som du särskilt vill lyfta fram kring den pedagogiska kvalitén (exempelvis något du tycker är särskilt bra på förskolan)?
4. Vilka frågor tror du att personalen skulle säga är de största förbättringsområdena?
5. Var i arbetet anser du att vi är nu när det gäller:
 - a. Trygghetsarbete
 - b. Dokumentation
 - c. Reflektion
 - d. Analys
 - e. Årshjul
6. Vart ska vi gällande ovanstående?
7. Vilka utvecklingsåtgärder behöver göras med tanke på ovanstående områden?
8. På vilket sätt anser du som chef att specialpedagogen kan hjälpa dig (på organisationsnivå) i kvalitetsarbetet?
9. På vilka sätt anser du som chef att specialpedagogen kan hjälpa arbetslagen i kvalitetsarbetet?
10. Vilka möjligheter har specialpedagogen att påverka utvecklingen i arbetet?
11. Hur anser du att specialpedagogen kan hjälpa till i kvalitetsarbetet som direkt berör det enskilda barnet?